

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น สรุป อภิปรายผล และ¹ ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ¹⁾ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายด้าน 2) เพื่อ²⁾
เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับ
การศึกษา และอาชีพ และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น และมีวิธีดำเนินการศึกษา
ครั้งนี้ผู้ศึกษากำหนดศึกษาประชากรทั้งหมด โดยประชากรที่ศึกษาได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน
หรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง
จังหวัดขอนแก่น จำนวนทั้งสิ้น 178 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม
โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูล
ส่วนบุคคล ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกัน
และแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 5
ด้าน ประกอบด้วย ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ
ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล เป็นแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า
และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง

จังหวัดขอนแก่น จำนวน 5 ค้าน และการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย สถิติการแยกแยะความต้องรือขลัง ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้างสูง จังหวัดขอนแก่น สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้างสูง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม และรายด้าน

พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้างสูง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายค้านปรากฏผลดังนี้

ค้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ค้านการตัดสินใจ ค้านการดำเนินการ ค้านการรับผลประโยชน์ และค้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกค้าน และเมื่อจำแนก เป็นรายข้อของแต่ละค้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้างสูง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

2.1 จำแนกตามเพศ พบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายค้าน ปรากฏผลดังนี้

ค้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ค้านการตัดสินใจ ค้านการดำเนินการ ค้านการรับผลประโยชน์ และค้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกค้าน และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อของแต่ละค้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2.2 จำแนกตามอายุ พบว่า ทุกกลุ่มอายุ มีระดับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายค้าน ปรากฏผลดังนี้

ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโภชน์ และด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อของแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2.3 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ทุกระดับการศึกษา มีระดับการมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านปракृผลดังนี้

ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโภชน์ และด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อของแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

2.4 จำแนกตามอาชีพ พบว่า ทุกอาชีพ มีระดับการมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านปракृผลดังนี้

ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโภชน์ และด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อของแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุก้า หมู่ 2 ตำบลคุก้า อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น

3.1 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ มีดังนี้ ครอบครัว ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือในการสังเกตพฤติกรรมบุตร หลาน ถ้าพบว่า เสพยาเสพติด ควรนำเข้าบำบัดรักษาไม่ควรปักปิดข้อมูล யաวนชาดความอบอุ่น เพราะ ครอบครัวแตกแยก ควรจัดการกับนักเรียน นักศึกษาที่บังกลุ่ม ไม่เข้าเรียนหนังสือมัวรุ่น เสพยา atan หอพัก บ้านเช่า ต้องจัดการกับเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ค้ายาเสพติดใน หมู่บ้าน และเศรษฐกิจ ไม่ดีทำให้มีผู้ว่างงานมากหันไปเสพยาเสพติด

3.2 ข้อเสนอแนะในการตัดสินใจ มีดังนี้ ผู้นำหมู่บ้านต้องมีความเข้มแข็ง จัดการกับปัญหายาเสพติด จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้รับผิดชอบงานและการประชุม และเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคลากร สถาบันการศึกษาควรมีส่วนร่วมซึ่งเบาะแส การจำหน่ายยาเสพติดต่อเจ้าหน้าที่ และจัดสัมมนาอบรมให้ความรู้ เรื่องยาเสพติดแก่ ประชาชนสม่ำเสมอ

3.3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีดังนี้ ผู้นำหมู่บ้าน
**ควรกำหนดเวลาในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรให้ความสำคัญเฉพาะเวลาที่รัฐบาล
 เน้นหนักเท่านั้น รัฐบาลให้การสนับสนุน อยุ่แลการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ แก่ไปปัญหา
 ความยากจนแล้วปัญหายาเสพติดจะหมดไป จดงประมวลสร้างงานให้ผู้ว่างงานในหมู่บ้าน
 ทำอย่างต่อเนื่อง การใช้วิทยุชนชนประชาสัมพันธ์ ถึงไทยของยาเสพติด และจัดกิจกรรม
 ส่งเสริมการแสดงออกของเยาวชน เช่น การเล่นกีฬา การสอนอาชีพเสริม เพื่อความสามัคคีใน
 หมู่บ้าน**

**3.4 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีดังนี้ บุคลากรที่
 ทำงานด้านยาเสพติดต้องการความปลดปล่อยและสวัสดิการที่เป็นห่วงและกำลังใจมากกว่าที่
 ต้องนำผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดรักษาให้หายขาด การให้โอกาส และเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่เลิก
 ยาเสพติด และช่วยเหลือหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอย่างจริงจังทำให้หมู่บ้านปลดปล่อยจากยาเสพติด**

**3.5 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีดังนี้ ต้องติดตาม
 ตรวจสอบ การทำงาน และหาข้อบกพร่อง การแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน ควรให้
 ประชาชนแสดงความคิดเห็นถึงผลการปฏิบัติงานของผู้นำหมู่บ้าน และสรุปเพื่อรายงานผล
 การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด**

อภิปรายผล

จากการศึกษาด้านคว้าเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและ
 แก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม
 และรายด้าน ได้มีข้ออภิปรายผลการศึกษาดังนี้

**1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ
 หมู่ 2 ตำบลคุคำ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง
 โดยรวมและรายด้าน ดังนี้ในภาพรวมมี porr ลดลง ได้ดังนี้**

ประชาชนบ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและ
 แก้ไขปัญหายาเสพติดส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี ซึ่งอยู่ในวัยทำงานประจำ และ
 ค้ายาหรือทำธุรกิจส่วนตัวด้วยประสบการณ์ที่สะสมมา ทำให้เดิมที่ว่า กัญชาเสพติดป่อน
 ทำลายกำลัง และสติปัญญาของผู้ที่เสพเข้าไป โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18 - 25

ปัจจุบันมาก อยู่ในวัยเด็กๆ ต้องกำลังศึกษาความรู้อยู่ เขาเหล่านั้นจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศไทยในอนาคต การที่ภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ และผู้นำหมู่บ้าน ให้หันมาสนใจ การแก้ไขปัญหาฯ เสพติด ซึ่งทุกคนสละเวลาให้ความร่วมมือ ด้วยใจ การร่วมกันวางแผนการทำงาน เช่น การคืนหาปัญหาและสาเหตุ การร่วมกันศึกษาใจ ดำเนินการ การนำผลงานที่ร่วมกันทำมาสรุป และประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่อง เพื่อดำเนินงานให้มีความรักกุมต่อไป และการรับผลประโยชน์ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนทุน วัสดุ แรงงาน ที่ผู้มีจิตศรัทธามาริจ หรือการได้รับคำชี้เชยให้กำลังใจจากประชาชนในพื้นที่

ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม อาจจะให้ความร่วมมือได้ไม่เต็มที่ เพราะมีภารกิจส่วนตัวต้องทำประจำอยู่ ทำให้ผลการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสพติดในหมู่บ้านคุณค่า หมู่ 2 ตำบลคุณค่า อำเภอชุมทาง จังหวัดขอนแก่น ผลงานออกมายังไงในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายค้าน พบว่า มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการคืนหาปัญหาและสาเหตุ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสพติด บ้านคุณค่า หมู่ 2 ตำบลคุณค่า อำเภอชุมทาง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เป็นเพราะประชาชนในหมู่บ้านมีความวิตกกังวลต่อภัยของยาเสพติด จึงได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อดัดน้ำดื่มความสำคัญของปัญหา นำปัญหาฯ เสพติดที่พบในพื้นที่มาแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมวิเคราะห์ คืนหาสาเหตุของปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสพติดในหมู่บ้าน และอาจเป็นเพราะว่า บ้านคุณค่า หมู่ 2 ตำบลคุณค่า โดยมีผู้นำหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ และมีการวางแผนการทำงานที่ชัดเจน ครอบคลุม และต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอัครบุตร อัครสุขบุตร (2546 : 219) ซึ่งได้ศึกษาระบบที่มีส่วนร่วมของบ้านและผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสพติดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมากที่สุด

กำหนด - ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันจะมีกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ช่วย โดยรับนโยบายจากนายอำเภอปัจจุบัน เนื่องจากนายการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสพติด ซึ่งในประเด็นต่อไปนี้ คือ การมีส่วนร่วมยอมรับ และชักชวนผู้อื่นให้ยอมรับผู้ที่ผ่านการรักษาบำบัดแล้วให้กลับสู่ชุมชน การมีส่วนร่วมแจ้งข้อมูลการผลิตยาเสพติดแก่เจ้าหน้าที่ และประกาศชี้แจงถึงโทษของยาเสพติดผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้านเป็นการ

ร่วมมือ ร่วมใจกันทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนเป็นพื้นที่สีขาว ปลอดจากยาเสพติด ตามนโยบายของผู้บริหาร

2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พนวจ การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณคำ อําเภอช้างสูง จังหวัด ขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เป็น เพราะประชาชนในหมู่บ้านที่มีโอกาสในการตัดสินใจเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน ไม่นักนัก โดยเฉพาะ การเข้าร่วมวางแผน เป็นขั้นเป็นตอน เพื่อกำหนดวิธีการของบ้านสนับสนุนและการตัดสินใจ ประเมินผลงาน เพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่หลายประการที่ประชาชนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจได้ เพราะอยู่ในอำนาจการตัดสินของผู้นำหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณคำ อําเภอช้างสูง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้อง กับจรรยาบรรณ อิ่นแก้ว (2548 : 47) ศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมพัฒนา ท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแม่เริ่ม อําเภอแม่เริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมของรูปแบบผ่านตัวแทนนั้น เป็นเหตุทำให้ประชาชนไม่ได้เข้าไปมี ส่วนร่วมอย่างจริงจังในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหารจัดการ

กล่าวคือ ประชาชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอน การปฏิบัติการหรือการดำเนินการ ขั้นตอนการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ขั้นตอนการ ตัดสินใจประเมินผล ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (2550 : 1 - 127) ในมาตรา 78 เผยแพร่ว่า รัฐต้องส่งเสริมนับสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในมาตรา 56 - 57 บุคคลย่อมมีสิทธิ รับทราบข้อมูลทั่วสาร สาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะ ร่างไว้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับผู้สั่ง การยังห่วงและติดยึดในอำนาจอยู่ โดยอ้างว่าเป็นความลับของราชการเปิดเผยไม่ได้ เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติจริงประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอน จะเป็นได้เพียงผู้สั่งเกตการณ์ ผู้ซึ่งข้อมูลเบะແຕ มีส่วนร่วมคือผู้ท่าฯ ๆ เท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อำเภอช้าสูง จังหวัด ขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เพราะ การดำเนินการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด โดยการจัดกิจกรรม การฝึกอบรมสัมมนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ ผู้นำชุมชนอื่น การซึ่งแจ้งถึงไทยภัยของยาเสพติด รวมทั้งจัดกิจกรรมตามกิจกรรมที่มักเป็น โครงการที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการ และเป็นเข้าของงบประมาณ ทำให้ประชาชน ในหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะเข้าร่วมในการประสานงาน หรือส่งเสริม รณรงค์ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับยาเสพติด หรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับยาเสพติด และประชาชน ส่วนใหญ่ยังมีความคิดว่า เป็นหน้าที่ของรัฐบาล ไม่ใช่หน้าที่ของประชาชน ทำให้มี การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด อยู่ใน ระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของรัชชัย มักເแซງ (2550 : 60 - 63) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของผู้ประสานพลังแห่งเดือนอาชญาเสพติด คำบรรยาย รัฐมนตรีที่โดยตรงไม่ใช่หน้าที่ของประชาชนหรือเมื่อเข้าร่วมปฏิบัติแล้ว อาจเกิด ความไม่มั่นคงในชีวิตของตนเอง และครอบครัว อันนี้ถือเป็นหน้าที่ของการร่วมปฏิบัติ รัฐจึง ต้องช่วยกันรณรงค์ให้มากกว่านี้ เช่น โครงการทำความดีเพื่อแผ่นดิน

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน 在 การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อำเภอช้าสูง จังหวัด ขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ คิดว่าผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง คือ หน่วยงานของรัฐ อำเภอ หรือ ตำรวจ ประชาชนใน พื้นที่ไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควร จึงควรที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมที่ เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ให้มากขึ้น และควรส่งเสริมให้ประชาชนใน พื้นที่ได้ศึกษาศูนย์งานเกี่ยวกับมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ ประชาชนในพื้นที่ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญมี แก้วจันทร์ (2550 : 77 - 81) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของ ผู้นำชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กรณีศึกษา อำเภอเชียงรุ่ง จังหวัด เชียงราย พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับ ปานกลาง เป็นพราะส่วนใหญ่ผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหา เยาเสพติด โดยตรง ผู้นำชุมชนจะไม่ค่อยได้รับ แต่จะได้รับเป็นผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น

ผลจากการป่วยป่วยของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมผู้ต้องหาและพยานหลักฐาน ผู้ต้องร้ายอ่อนน้อมถ่อมตน สำหรับส่วนใหญ่จะส่งผลกระทบโดยตรงผู้กระทำการคดี แต่ผลประโยชน์ที่ได้รับคือ หมู่บ้าน มีความสงบเรียบร้อย ปลอดภัยจากการที่ไม่มีผู้ต้องหาและพยานหลักฐาน ผู้ต้องหามีความตื่นตระหนักรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน และที่สำคัญผู้นำชุมชนไม่ค่อยได้รับรางวัลหรือผลประโยชน์ตอบแทนจาก การดำเนินงานตามโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด อาจเกิดจากผู้ที่มีส่วนได้เสีย หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ได้มาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหารือและร่วมพลังในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งทางภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะพิจารณาเป็นประเด็นสำคัญและควรดำเนินการ ขวัญกำลังใจ และเกียรติที่ผู้นำชุมชนเพียงจะได้รับด้วย เพื่อจะได้เป็นแรงจูงใจให้ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมากขึ้นกว่าเดิม

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พนบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณคำ อําเภอชากังราว จังหวัด ขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เพราะหน้าที่การประเมินผลงานโครงการ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยส่วนใหญ่ จะเป็นของ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องที่เป็นเจ้าของโครงการ หรือเจ้าของบัญชี ประชานส่วน ใหญ่ไม่ค่อยมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยบุญมี แก้วจันทร์ (2550) พนบว่า ค้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้เพราะกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานค้าน การป่วยป่วยยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ทางราชการ หรือมีส่วนร่วมในการประเมินผล การจัดการเร่งด่วนกีฬาเพื่อค้านยาเสพติด ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะไม่มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน เพราะจะเป็นโครงการของทางราชการ อําเภอ และจังหวัด ที่จัดทำโครงการ เหล่านี้มาให้ผู้นำชุมชนปฏิบัติตามกิจกรรม ซึ่งการสรุปประเมินผลการดำเนินงานตาม แผนงาน/โครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการเกี่ยวกับการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในระดับพื้นที่โดยมากผู้นำชุมชนจะไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็นต่อการประเมินผล เท่าไร ส่วนใหญ่จะเป็นการสรุปและประเมินผลจากหน่วยงานทางราชการ ในพื้นที่ และ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเท่านั้น ซึ่งความจริงการประเมินผลคือผู้คนของชุมชนจะทำให้ ชุมชนได้ทราบกว่า กิจกรรมที่ตนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนี้คืออะไร เพียงไร ควรพิจารณาดำเนินการอย่างไร ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเป็นประโยชน์ของ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และจะส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาส ต่อๆ ไปให้ประสบความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2.1 จำแนกตามเพศ พบร่วมว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิง ได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในปัจจุบันทั้งเพศชาย และเพศหญิง ได้ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมากที่สุด จนทำให้การมีส่วนร่วม ทั้งเพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับเดียวกัน ทั้งค้านการค้าปัญหาและสาเหตุ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับ ราชรัชัย นักเชิง (2550 : 60 - 63) พบว่า ผู้ประสานพลังแห่งเดินทางนำชาวนะยาเสพติด เพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่ต่างกัน ทั้งนี้ เพราะ ในสังคมปัจจุบันเพศหญิงมีการพัฒนามากขึ้นทำให้ ผู้หญิงมีโอกาสเข้ามาแสดงความสามารถ ความคิดเห็นและการกระทำให้เป็นที่ประจักษ์เกิดความยอมรับทางสังคม เช่นเดียวกับเพศชาย โดยเฉพาะด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีผลกระทบกับวิถีการดำเนินชีวิตของทุกคนในสังคมปัจจุบัน

2.2 จำแนกตามอายุ พบร่วมว่า ทุกกลุ่มอายุ ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น พบร่วมว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลช้าสูง จังหวัดขอนแก่น ไม่ต่างกัน ทั้งนี้ เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เช่น โครงการการแข่งขันกีฬาด้านยาเสพติด ทำให้ประชาชนที่มีอายุต่างกัน สามารถเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวได้ ทุกเพศทุกวัย สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภารัชย์ ตรีทศ (2547 : 66 - 68) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาเทคโนโลยีเมืองชลบุรี พบร่วมว่า คณะกรรมการชุมชนที่มีระดับอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมต่อการวางแผนพัฒนาเทคโนโลยีเมืองชลบุรี ไม่แตกต่างกัน

2.3 จำแนกตามระดับการศึกษา พบร่วมว่า ทุกระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบ้านคุคำ หมู่ 2 ตำบลคุคำ อําเภอช้าสูง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าจะมีระดับการศึกษาที่

ต่างกัน แต่ในปัจจุบันความจริงก้าวหน้าทางเทคโนโลยีค่อนข้างสูง ทำให้สื่อต่าง ๆ ได้มีโอกาสที่จะทำการโฆษณา รณรงค์ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิค ทำให้ประชาชนได้รับรู้ และรับทราบทั่วโลก ทำให้ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกันนี้ ส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิคบ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญมี แก้วจันทร์ (2550) พบว่า ผู้นำชุมชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิคในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

2.4 จำแนกตามอาชีพ พบว่า ทุกอาชีพ ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิคบ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิคบ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะ ในหมู่บ้านมีการจัดกิจกรรม ประชุม หรือ โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและ แก้ไขปัญหาฯ เสนอพิค ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมในวันหยุด หรือในเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่ เลิกงานแล้ว ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าจะมีอาชีพที่แตกต่างกันก็สามารถเข้ามามีส่วน ร่วมในโครงการต่าง ๆ ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภารัช ศรีทศ (2547) พบว่า คณะกรรมการชุมชนที่มีระดับกลุ่มอาชีพต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมต่อการวางแผนพัฒนา เศconomic แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาฯ เสนอพิคบ้านคุณ หมู่ 2 ตำบลคุณ อำเภอชุมสูง จังหวัดขอนแก่น

3.1 ข้อเสนอแนะในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ประชาชนชนในหมู่บ้าน มี ความเห็นว่า หน่วยงานของรัฐควรรับดำเนินการปรับปรุงเจ้าหน้าที่หรือผู้มีอิทธิพลที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับ ผู้นำหน่วยฯ เสนอพิคคนอกพื้นที่ ที่เข้ามาเจ้าหน้าที่ฯ เสนอพิคให้แก่ชาวชนที่ขาด ความอบอุ่นในครอบครัว ผู้คนที่ว่างงาน ด้วยปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำจนนักเรียน นักศึกษาที่ ไม่ยอมเข้าเรียนหนังสือจับกลุ่มน้ำวุ่นเสพยาเสพติดตามหอพักและบ้านเช่าทั่วไปในชุมชน เห็นควรเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาสนใจ และให้ความสำคัญกับปัญหาฯ เสนอพิคใน ชุมชนอย่างจริงจัง

3.2 ข้อเสนอแนะในการตัดสินใจ ประชาชนในหมู่บ้านมีความเห็นว่า ผู้นำ ชุมชนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในชุมชน เพื่อทำหน้าที่คุ้มครอง ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ทำหน้าที่ประสานงานกับ

ผู้นำสถาบันศึกษาต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกันคุ้มครองปัญหายาเสพติดในสถาบันการศึกษา ช่วยกันรณรงค์ติดป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับไทยภัยของยาเสพติดให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปทราบ และเป็นผู้นำประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเฝ้าระวัง ซึ่งจะแสดงเมื่อพบเห็นผู้จำหน่ายและผู้เสพยาเสพติดทำให้ปัญหายาเสพติดในชุมชนก็จะลดน้อยลง

3.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ ประชาชนในหมู่บ้านมีความเห็นว่า เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรดำเนินการปราบปรามยาเสพติดในหมู่บ้านอย่างจริงจัง ขัดขวางการตรวจคุ้มครองเดียวทุกชั่วโมง และการดำเนินการปราบปรามอย่างเดียวไม่เพียงพอต้องให้ความรู้แก่ประชาชน โดยการจัดฝึกอบรมสัมมนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำชุมชนอื่น และการใช้วิทยุชุมชน ประชาสัมพันธ์ ถึงไทยภัยของยาเสพติด ของบประมาณจากทางภาครัฐ สร้างงานในหมู่บ้านให้แก่ผู้ที่ว่างงาน มีงานทำ จะได้ห่างไกลจากยาเสพติด ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ตัดตอนการจำหน่ายยาเสพติดในชุมชน

3.4 ข้อเสนอแนะในการรับผลประโยชน์ ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ยกย่องให้โอกาส เป็นกำลังใจแก่ผู้ที่เด็กเสพยาเสพติดได้ และแสดงตนเป็นพลเมืองดีอย่างเป็นกลาง เกี่ยวกับผู้ค้า ผู้เสพยาเสพติดให้แก่เจ้าหน้าที่ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง เพื่อความสุข ความปลอดภัยของประชาชนและครอบครัวมีความอบอุ่นปราศจากยาเสพติด

3.5 ข้อเสนอแนะในการประเมินผล ประชาชนมีความเห็นว่า ผู้มีอำนาจในหมู่บ้าน เห็นควรมีการสรุปประเมินผลงานผู้นำชุมชน ทุกเดือนว่า การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านผลประภากฎว่า ยาเสพติดคลองหรือเพิ่มขึ้นในการประเมินผลงานผู้นำชุมชน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้

จากผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด น้ำหนักค่า หมู่ 2 คำนวณค่า สำหรับชั้นสูง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมและรายค้าน อยู่ในระดับปานกลาง ทำให้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ที่อาจเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านผู้นำชุมชน และประชาชน ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อประชาชน ก่อร่างกาย ประชาชนในหมู่บ้านควรให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้านแล้วนำมาพิจารณาอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะได้ข้อมูลในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจน การตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างแข็งขัน นอกจากจะเป็นการตรวจสอบต่อหน้าที่ พลเมืองที่ต้องสังคมแล้ว ยังเป็นการเพิ่มร่วงปัญหายาเสพติด มิให้แพร่ขยายออกไป ซึ่งจะเป็นการตัดวงจร ที่จะนำไปสู่ในระดับ อำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

1.2 ข้อเสนอแนะต่ออำเภอ ควรทราบนักและให้ความสำคัญในเรื่องการให้ความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดนโยบายให้ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุน นโยบายสาธารณะ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ศ่วยการจัดทำแผนพัฒนาแบบการมีส่วนร่วม ระดับห้องถูนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน เห็นควรให้จังหวัด ให้จัดสร้างงานในหมู่บ้านให้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่ประชาชน เยาวชนจะได้มีงานทำ ห่างไกลจากยาเสพติด และควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย เพื่อกระตุ้นให้ประชาชน ผู้คนในพื้นที่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว และเป็นการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับปัญหายาเสพติดทางวิทยุชุมชน อีกทางหนึ่งด้วย

1.3 ข้อเสนอแนะต่อผู้นำหมู่บ้าน ก่อร่างกาย ผู้นำหมู่บ้าน ต้องเข้ามาริหาร และประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ควรมีหลักการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง บริหารงานด้วยความโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ มี การกำหนดนโยบาย การบริหารงานที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน เช่น การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร การวางแผนพัฒนา การติดตาม ตรวจสอบการทำงานของผู้นำหมู่บ้าน และ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องมีพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่แสวงหาผลประโยชน์ ไม่เล่น พรรคเล่นพวก หากปฏิบัติคนได้ประชาชนก็จะเดือนใจ สร้างรายมอรัณ และให้การสนับสนุน ต่อไป ทั้งยังทำให้ประชาชนไม่รู้สึกเมื่อยหน่ายกับการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารหมู่บ้านอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในครัวเรือน

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมีความสำคัญ หมู่ 2 ตำบลลูกคำ อ่าเภอชาชูง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรศึกษาสถานที่ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบ้านถูกคำ หมู่ 2 ตำบลถูกคำ อําเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบ้านถูกคำ หมู่ 2 ตำบลถูกคำ อําเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น กับพื้นที่อื่นที่มีขนาดใกล้เคียงกัน เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY